

Forfatter: Nansen, Peter

Titel: FRA ET DØDSLEJE

Citation: Nansen, Peter: "FRA ET DØDSLEJE", i Nansen, Peter: *Samlede Skrifter Bd. 3: Noveller; Skitser; Dramatiske Smaating*, Gyldendal, 1908-09, s. 15. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-nansen03ny-shoot-workid54898.pdf> (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter Bd. 3: Noveller; Skitser; Dramatiske Smaating

Ophavsret: Udgiver har den fulde ophavsret.

Dog kan værket gengives i det omfang som det følger af ophavsretsretlige undtagelser om citat, kopiering til privat brug mv. Desuden kan der ske kopiering til undervisningsbrug mv. i det omfang som det følger af aftaler indgået med Copydan og tilsvarende institutioner.

Nogle af værkerne i Arkiv for Dansk Litteratur er dog helt fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit.

Du kan finde hvilke værker fra Arkiv for Dansk Litteratur som er frie i [denne liste](#). Har du spørgsmål til benyttelsen af et værk, kan du kontakte udgiver: [Det Danske Sprog- og Litteraturselskab](#)

FRA ET DØDSLEJE

Sagfører Holst og Fuldmægtig Smidt sad en Aftenstund og talte sammen i Smidts Lejlighed.

"Og saa blev hun gal?" spurgte Holst.

"Ja, saa blev hun gal."

"Det er s'gu underligt."

"Hvad for noget er underligt?"

"Aa - jeg mener, det er underligt, at der er Folk, som kan blive gale af Religionsskrupler. Mig generer Religionen aldrig - egentlig har jeg aldrig været besværet med Anfægtelser i den Retning. Egentlig tror jeg aldrig, jeg har haft, hvad man kalder Tro - jeg hører snarest til de fødte Fritænkere."

"Ja - Du, men saadan noget afhænger ogsaa af Hjemmet, og hun havde et meget ortodokst Hjem."

"Hvad er Faderen?"

"Urtekræmmer. Han hører til de Vakte. Og saa da Datterens Frafald kom, laa der jo et Hus. Hun blev behandlet som spedalsk. Hendes Søskende talte ikke til hende, og ved Morgen-Andagten, som hun blev tvungen til at overvære, bad Faderen hver Dag Gud oplyse det stakkels forvildede Barn. Hvert Øjeblik kom Familjens Sjælesørger og havde hende til aparte Behandling."

"Og det hjalp ikke?"

"Jo, det hjalp. Hun blev gal."

"Tror Du da saa ikke, Faderen følte Samvittighedsnag?"

"Nej, jeg tror, han betragtede det som en Naade.

16

Hellere *det*, end at hun skulde have vandret fremdeles i Mørket, som det hedder i Jargonen."

Efter nogle Øjeblikkes Tavshed sagde Holst:

"Kan Du forstaa, Smidt, at Folk gider bekymre sig om, hvad andre tror eller ikke tror? Det er dog for Fanden noget, der kun vedkommer en selv. Andre, synes jeg, det maa være nok, at man er hæderlig og elskværdig, hverken stjæler eller slaar ihjæl."

"Nej Du, ikke Folk, der virkelig tror. For det hører jo med til Troen, at den mener at være den ene ægte og uforfalskede. Og saadan en Saligheds-Monopolist kan naturligvis ikke fordrage, at man tvivler om hans Monopol - eller paa, at der i det hele taget er en Salighed."

"Men fordi man tvivler, hvad gør det ham, naar han blot tror -"

"Ja, *tror*. Men Tro er jo dog ikke noget anderledes, end den nok en Gang imellem kan trænge til lidt Bestyrkelse. Og det styrker saa rart, naar man kan faa andre til at mene det samme. Hver Tvivler er en Angriber."

"Det skulde Du fortælle en Troende. Han vilde vist blive glad over at høre, at al hans Omhu for Medmenneskers sjælelige Vel er flad Egoisme."

"Ja, som Regel er det Forklaringen. For ingen skal bilde mig ind, at Folk, der ellers just ikke er saa omhyggelige for deres Medmennesker, netop paa det Punkt skulde være saa rørende. Saadan ganske i Almindelighed tror jeg nok, man med Sindsro vil finde sig i at se sine Medskabninger blive lidt stegte i Helvede. Nej, som Regel er Egoisme Forklaringen, og saa kan man jo ogsaa nok forstaa, at en Troende ikke holder af at omgaas en Fritænkter, for selv om man ikke taler om de 17 Ting, er dog blot den andens Nærværelse, hans Person, en Protest mod det, man har sat sin Tillid til."

"Ja, det er nu noget, jeg aldrig har kunnet faa ind i mit Hoved, at Folk gider forbitre sig det, de har, med at spekulere over det, de faar, eller *om* de i det hele taget faar noget. Det er dog en højst aparte Lyst den at

tilbringe sit Liv her med at spekulere over det næste, problematiske Liv. Det er et oprørende Spild af Tid. Og jeg sætter nu, at et saadant Menneske fik Ret, og at han efter Døden virkelig havnede i et nyt Liv – han vilde jo, Gud hjælpe mig, øjeblikkelig spolere det ved at give sig til at gruble over, hvad der saa vilde følge. Jeg for min Part kunde nu slet ikke udholde den Tanke, at jeg skulde begynde et nyt Liv, naar jeg vel var færdig med dette. Hu-ha – dette evige Liv gør mig blot ved Tanken saa træet, saa søvrig.

"Men det kan ogsaa tænkes," sagde saa Smidt, "at der er andet med i Spillet. Som nu med Urtekræmmeren. Dér kommer jo det meget væsenlige til, at han var hendes Fa'r. Og selvfølgelig er det ikke en Fa'r behageligt, at hans Børn vandrer lige lukt ind i Fordømmelsen, og *det* gjorde hun jo efter hans Tro."

"Gud ske Lov Du, at jeg dog har haft en Fa'r, der var fornuftig nok til at være indifferent. Hvordan var egentlig din?"

"Han var saadan, at han ikke kunde taale at se mig, da han døde."

"Hvorfor har Du aldrig fortalt mig om det? Saadan noget interesserer mig voldsomt. Naar jeg hører derom, er jeg til Mode, som jeg hørte et Æventyr. Jeg faar et Kig ind i en Verden, som jeg slet ikke kender."

"Aa, der er Ting i ens Liv, som man ikke har 18 Lyst at fortælle til enhver Tid – som, ærlig talt, er for alvorlige dertil. Men jeg skal dog, nu i Aften, siden vi en Gang er kommet til at tale derom, og hvis Du virkelig bryder Dig derom, fortælle Dig det."

"Det er nu seks Aar siden, at Fa'r døde. Jeg havde ikke set ham i fire Aar. I fire Aar satte jeg ikke mine Fødder i Fa'rs Hus, i fire Aar, Du, veksledes der ikke Brev imellem os. Religionen var Skyld deri. *Jeg* kunde ikke tro; *han* fordrede, at jeg skulde tro. Ikke sandt – det lyder saa lidt, saa ringe det: han *vilde*, jeg skulde tro?

Jeg havde en gammel Tante, der sagde: "Kære Oscar, Du er da ogsaa saa besynderlig stædig. Din Fa'r beder Dig gøre ham en Tjeneste, og Du siger nej. Naar Du saa endda kunde nævne nogen rimelig Grund?"

Jeg svarede: "Bedste Tante, jeg har den Grund, at jeg ikke *kan*."

Véd Du, hvad hun saa sagde? Hun sagde: "Det er mildest talt noget Vrøvl, Oscar. Du *kan* ikke. Hvad vil det sige? Da jeg var ung, troede jeg ikke, jeg kunde spise gule Ærter; men da Mo'r sagde, jeg *skulde*, gik det meget nemt. Min Dreng, man kan, hvad man vil og hvad man skal."

- Jeg var i den Periode ivrig Deltager i Studenterlivet. Der blev holdt et offentligt Studentermøde – Du husker det vist? – hvor jeg mere aabenhjærtig, end jeg maaske nu vilde gøre, men tillige med virkelig Varme udtalte mine Anskuelser. Referatet kom i Bladene, og Fa'r læste det.

Næste Dag overraskede han mig med et Besøg – det blev det sidste. Han sagde, at jeg havde skændet hans Navn; at jeg gik Veje, der gjorde mig fortjent til alle hæderlige Folks Afsky og Foragt; 19 han sagde mig en hel Del mere, end jeg troede at burde finde mig i, og saa véd Du, hvordan det gaar. Det ene Ord tog det andet; alt det, der i lang Tid havde gæret i os og samlet sig op, kom til Udbrud, og saa stod vi dér overfor hinanden som to uforsonlige, hadefulde Fjender. Og dog stemmede vi i saa meget overens, havde saa mange fælles Interesser, at vi, om ikke den forbistrede Religion med sin Fanatisme havde været, kunde have været saa uendelig meget for hinanden. Han endte med at sige mig, at han fra denne Dag ikke kunde betragte mig som sin Søn, og at han ikke vilde have sit Hus besmittet med Vantroens Gift.

Han gik, men der var saa dyb en Smerte i hans Sorg, saa meget knust Livsmod, at jeg vaklede. Ti det er det store og det vanskelige Spørgsmaal: Hvor langt har man Lov til at gaa? Der hører ialfald stærk Overbevisning til for at have Ret til at volde Mennesker, der holder af os, Sorg."

"Nej Du," – afbrød Holst ham – "dér holder jeg absolut paa Individets Ret. De gamle har desuden levet deres Tid – nu er Turen til os."

"Ja, ja, det vilde vel desuden blive umuligt at finde Grænsen. Men jeg *kunde* heller ikke bøje mig – oprigtig talt, jeg var for sandhedskærlig til at indgaa Kompromis. Men det blev tunge Tider for mig. Det, min gamle Tante sagde, var nu den komiske Side af Sagen. Men Du kan tro, det er ingen hyggelig Tanke at vide, at hjemme sidder en Familie og græder over en; at det, der synes os saa uvæsenligt, synes dem det eneste, alt. Det er saadanne Dage, hvor en Moder ønsker sit Barn ufødt; hvor man selv forbander denne Forældre-Kærlighed, der er udræbelig. Jeg har liggende her i mit Skrivebord Breve fra min Søster, der er skrevet med en saa himmelstormende Lidenskab, at 20 det ofte synes Vanvid. De er skrevet i den første Tids Fortvivlelse. Hun har skreget til Gud; hendes Breve er Jakobsbønner, en Kamp paa Liv og Død om min arme Sjæls Frelse. Ofte blev de ogsaa til rasende Anklager mod mig; hun dukkede sig i Profeternes Ildhav for at øse deraf Forbandelse paa Forbandelse, Brøde paa Brøde over mit skyldbelastede Hoved. Der var ikke den Skændsel hun skaanede mig for, ikke den Straf i Himmel og Helvede, uden at hun hentede den ned i en syg Fantasis tøjlesløse Billeder.

Det fik endda være, alt dette. Naar man har sit Arbejde og er glad derved; naar man er ung og sikker paa sit Maal, saa har man ogsaa Frejdighed nok til ikke at lade sig skræmme; saa kan man naturligvis nok være bedrøvet til Tider ved at tænke paa det eller det, men det forstyrrer ikke vor Glæde ved at være til og leve med i Livet.

Men saa kan der ogsaa komme Dage, hvor ens Tanke er mat, ens Sind er tynget af baade det ene og andet, og saa staar man hjemløs i Verden – en stakkels vingskudt Fugl over Havet.

Da rejser man sig i Had mod den Sværmer, der vilde være en Tvedragt mellem Brødre og Søstre, mellem Forældre og Børn; han, der sagde sig at være Kærlighedens Gud, og som tændte Hadet, mens han bad: Fred være med Eder! Han, af hvis Korsfæstelses-Træ der er rejst Galger og tændt Baal i den ganske Verden; han, hvis Navn tilbedes i en Sky af Blod og Skrig, og hvis Lære har stinkende Ligbunker til Sejrens Milepæle.

Verdens Frelser, Du!"

Han havde rejst sig i Fortællingens Hede, alle de gamle Smerter vaktes paa ny, mens han talte; de *maatte* have Luft, og han glemte, at det var kun en simpel Historie, han vilde fortælle.

21

Han var gaaet op og ned i Stuen, voldsomt gestikulerende. Nu standsede han foran Holst, der sad og stirrede forbavset paa ham. Og han kom uvilkaarlig til at smile af sin Heftighed.

"Jeg blev lidt bange for Dig, Smidt! Saadan har jeg aldrig set Dig."

"Aa Du, det kommer en Gang imellem over mig med saadan en Rovdyr-Lyst til at flaa."

"Men det er vist meget usundt -"

"Ja, det er det vist ogsaa. Men nu skal jeg nok dy mig. Det *maatte* bare have Luft."

Og han satte sig igen og fortsatte lidt efter Fortællingen:

"Jeg havde i over et Aar ikke hørt hjemmefra. Min Søsters Breve var for længe siden ophørte. Men af Bekendte fra Egnen vidste jeg, at Faders Helbred kun var daarligt, og at Huset var stadig i Sorg. De omgikkes næsten ingen, kun Præsten og et Par ivrig Troende. De havde søgt Trøst, maa ske ogsaa Forladelse for mine Synder, i en mørk Pietisme, en lyssky Religion, der trak sig tilbage indenfor sine egne fire Vægge og hadede Livet udenfor. Kom mit Navn en sjælden Gang paa Tale, nævntes jeg som en Afdød. De vilde intet vide om min Færden. Kun én Gang havde Fader – det var mens min Søster endnu skrev til mig, og hun fortalte mig det – spurgt til mig. Han havde sagt: "Er Oscar stadig den samme?" Og da min Søster tav, sagde han: "Godt. Du skal intet fortælle. Jeg forstaar -"

Hvert Aar til Faders Fødselsdag havde jeg skrevet; jeg fik siden at vide, at Brevene blev brændt ulæste.

Saa kom en Dag Præsten hjemmefra op til mig.

Han fortalte, at Fader laa for Døden, og han bad mig rejse derned. Hjemme vidste de intet om Præstens 22 Skridt, men den skikkelige Mand mente, han ikke kunde forsvare at lade Fader og Søn skilles uden et forsonende Ord.

"Jeg ønsker ikke at kende Deres nuværende Anskuelse," sagde han til mig; "men er det Dem muligt, saa bøj Dem en Smule. De kan tro mig: overfor en Døende har man Lov til at slaa lidt af paa sin Stolthed. Blot et første forsonende Ord fra Dem, og jeg er vis paa, at Deres Fader, som aldrig – husk vel paa det – er ophørt at elske Dem, vil være glad over at have faaet sin Søn tilbage."

Samme Dag fulgte Præsten og jeg derned.

Vi talte kun lidt paa Rejsen; men saa meget fik jeg dog ud af ham, at han i den senere Tid ofte havde talt til Fader om, at *det* ikke at ville se mig sikkert var at gaa for vidt. Men Hovedsummen af Faders Ytringer herom havde været: "Hvorfor skulde jeg se ham? Blot Synet af *ham*, der en Gang var mit kæreste Haab og som siden blev mit Livs Smerte, vilde vække al Fortvivlelsen til Live igen. For mig er min Søn død. Det dulmer dog at kunne tro det."

I den lille By blev jeg betragtet som et Dyr i et Menageri. Man saá sky til mig og holdt sig lidt bange tilbage. Det var formodenlig ikke saa meget mine Anskuelse, man var bange for, som det, at jeg var en Banlyst. Det var med meget Forbehold, at Byens Honoratiories, som jeg kendte fra gamle Dage, besvarede min Hilsen.

Jeg tog ind paa Hotellet, og lidt efter gik jeg hjem. Efter Aftale med Præsten kom jeg umeldt, da det jo ellers var muligt, at man ikke vilde modtage mig. Du kan tro, det var med underlige Følelser, jeg efter saa

mange Aars Forløb gensaa mit Hjem. Man bliver blødt stemt, naar Ens 23 lykkeligste Dage pludselig manes saa levende frem gennem de Ting, der omgiver En. Men jeg tilstaar det – da jeg var paa Trappen og kom til at tænke paa, hvordan jeg egenlig nu vendte tilbage – ikke søgt og ventet som kær Gæst, ikke som Sønnen, der er vant til at betragte Faderens Hus som et Sted, hvor han med Rette hører hjemme; men som en Fremmed, en Tigger, der skulde bede om Forlov, en angrende Synder, der bad om Tilgivelse – jeg tilstaar det: jeg var ved at vende om. Hvorfor trænge mig paa et Sted, hvor man helst var fri for mig? Jeg maatte kue alle de oprørske Tanker, kun tænke paa dette ene, at dér bag disse Mure laa min stakkels Fader døende og dog maaske med Trang til at sige sin Søn et godt Ord til Farvel, for at befremme mig til at ringe paa.

En Tjenestepige, jeg ikke kendte, lukkede op. Hun saá forundret paa mig, da jeg spurgte om Frøkenen. Hun var aabenbart ikke vant til at se fremmede Ansigter i Huset.

Hun bad mig vente i Dagligstuen. Jeg husker, at jeg rystede, da jeg stod dér. Der var uforandret som i gamle Dage, kun lidt mere falmede saá Betrækkene og Tæpperne ud. Intet nyt, intet, der ellers tydede paa, at Aar var svundne. Kun én Forandring lagde jeg Mærke til. Et Portræt af mig som Student, der havde hængt over Sofaen, var borte. Derimod stod endnu paa Skrivebordet et gammelt Daguerrotypi af min Søster og mig som smaa.

Da jeg havde ventet et Øjeblik, kom min Søster ind. Hun var bleven gammel i de Aar.

Hun saá nysgærrigt hen mod den Fremmede, men i samme Nu gav hun et svagt Skrig. – "Oscar!"

Jeg sagde: "Jeg er kommen, Emilie, for at se 24 til Fa'r. Har Du intet Ord at sige mig til Velkomst?"

"Vi havde ikke ventet Dig." Hun saá til Siden; men der var Taarer i hendes Øjne.

"Er det nødvendigt, vi mødes saaledes?" spurgte jeg, og gik hen og tog hende om Livet – som saa ofte i gamle Dage.

Et Øjeblik kæmpede hun. Saa bøjede hun sig ind mod mig og skjulte sit Hoved ved min Skulder. Hun græd, saa hun ikke kunde sige et Ord. Der var saa meget haardt, der skulde smelte først.

Siden, da vi sad sammen og talte om Fader, sagde hun, at han i de sidste Dage ikke havde nævnt mit Navn; men hun troede nok, at jeg var hans Tanke Dag og Nat. Han laa under Tiden og kastede sig paa Sengen i stor Sjælenød. Hun hørte ham bede, naar han var ene; han bad saa angstfuld til Gud om Kraft, Styrke – altid det samme.

"Jeg tror gjerne," sagde hun, "at han vilde tilgive og dø med Forsoning, men han tør ikke; og maaske har han Ret; men jeg véd ikke – jeg kan dog ikke tro, Oscar – det vilde være saa skrækkelig haardt!"

"Naar han ser Dig" – føjede hun til – "saa bli'r han dog maaske blød, og jeg tror, han vil være roligere bagefter."

Det var ud mod Aften, at jeg gik ind i Sygeværelset; Gardinerne var trukne for, Lampen endnu ikke tændt, saa der var næsten mørkt.

Jeg hørte bag Skærmbredtet en svag, forpint Stønnen.

"Er det Dig, Emilie?"

Jeg kunde ikke svare Du, Stemmen sad mig fast i Halsen, og da jeg gik om bag Skærmbredtet, hen mod Sengen, var jeg ved at synke i Knæ.

25

Han laa med lukkede Øjne og trak Vejret tungt. Den ene Arm laa ovenpaa Tæppet.

Jeg bøjede mig ned og kyssede Haanden.

I det samme slog han Øjnene op.

Han sagde kun mit Navn, men der laa i Tonen tusinde ophobede Lidelser.

"Fa'r, jeg kommer for at bede om Tilgivelse."

"Kommer Du med Fred, Oscar? Har Herren omsider ramt dit genstridige Hjærte?"

Der var en saa angstfuld Forhaabning i hans Ord, at jeg forbandede mig selv, at jeg ikke kunde lyve. Jeg kunde ikke – jeg blev liggende tavs.

"Saa er Du da den samme!"

Og nogle Sekunder var der lydløst tyst.

Men saa med ét rejste han sig med al sin Kraft over Ende i Sengen. Uvilkaarlig rejste jeg mig ogsaa.

"Og nu kommer Du her for at gøre mig mine sidste Timer endnu tungere. Hvad vil Du, Oscar? Tilgivelse? Men jeg, din Fader, siger Dig: Herren din Gud, hvem Du har spottet, han tilgiver Dig ikke. Jeg havde en Søn, som Gud gav mig at vogte. Og nu skal jeg staa for hans Aasyn, og naar han kræver mig til Regnskab, saa skal jeg sige: Min Søn har jeg ikke mere. Du gav mig ham, at jeg skulde gøre ham til din, og han gik ikke dine Veje. Min Søn er fortabt.

Forbandet være den Dag, du fødtes! Forbandet være den Dag, da Du vendte hjem, en Spotter som da Du gik.

Gaa Oscar! Gaa, siger jeg! Mit Hjærte taaler ikke at se Dig!"

Sindsbevægelsen havde udmattet ham; han sank tilintetgjort sammen.

"Du *maa* gaa, Oscar," sagde min Søster, der var 26 kommen til ved de højrøstede Ord. "Dette dræber Fa'r!"

Lidt senere besøgte hun mig paa Hotellet; Fader var falden i Vildelse; hun ventede ikke, der var langt igen til Døden. – Han døde om Natten, uden Bevidsthed.

Allerede næste Dag rejste jeg. Jeg kunde ikke udholde at være med til Begravelsen."

- - Der blev tavst. Smidt tændte sin Cigar, der var gaaet ud under Fortællingen. Saa sad de og stirrede ud i Værelset hen mod Kakkellovnen, hvor de sidste Stykker Kokes skrattende faldt sammen, og de strøg i Tavshed flere Gange Asken af Cigaren.